

ZILAHY LAJOS

Vers libre Illyés Gyula születésnapjára

Happy Birthday to you. – Hát Te is elsietted éveid,
És hatvanéves lettél. Kölyökidő. Neked még lesznek
Nagy éveid, – de nekünk már aligha itten. Hazát veszteni
Több, mint szülőt, gyermeket, testvért, hitvest:
Ők csak porrá omlanak,
A szép és végtelen nagy csendben
S az angyalok s a telekspekulánsok
Már be is zárták a Ridgwood temetőt. –
De a Haza nagy! Tomboló valóság.
Csibrikné írja: virágoznak, nőnek
A bombaverte fák az Áfonya-utcában
S ha új nótát fújnak is a rigók,
A Haza változatlan, változatlanabb,
Mint a Hármashatárhegy kékes vonala,
Ahogy az ablakomból, ablakodból látszott,
Hiszen szomszédok voltunk valaha
Budán a dombon. És tán más dombokon is...

By the way: – a domb: a dombok:
Az o betűben lágy kerekesség és a bé-ben
Emelkedés van, mintha kínai képjel lenne,
Csupa dallam a domb. A hill hideg, hegyes. –
Bocsásd meg ezt a kis kitérést.
De 40 évig voltam magyar író
S még irok néha magyarul. –
De csak afféle bökkverseket,
Vagy fordítgatok s még mindig keresem
Paul Elouard versében az utolsó nagy szónak
Magyar értelmét. (Liberté).
Vagy gyermekkorom rigmusát idézem:
Egyedem-begyedem bébicske,
Tengertáncom menyecske...
Ha már a should-would agyamat kimarta.
(Joseph Conrad se jól használta őket,
Pedig ifjúkorában tanult angolul).

És Benned először is
Elveszett anyanyelvemet köszöntöm,
A „Mérőföldkövekre kacsintó kaszát”,
Mihály haját, mit hűvös szél dobált”.
Vonaton című versed most is bennem zakatol,
Az a kis, papucsos, napsütötte barna asszony,
Ahogy kinéz a forró ozorai tájra
S gömbölyödő hasa rejt a magyar penna,
Ilyen igénytelenül remeket. –

Ozora:

Mondtam-e Neked valaha: anyai jutasi szépapám,
Ki látta még Napoleont, Kazinczyt, Berzsenyit,
Patikus volt Ozorán.
Patikusok vagyunk mi is. Keverjük tégelyünk:
Embert, hazát, világot patikálni,
S mesélünk ilyen régi, nagy meséket:
Százötven éve egyszer egy nagy skót herceget,
Ki avval hengegett, hogy neki Skóciában
Harmincezer juha van, így tromfolt le Eszterhazy Pál:
„Barátom, nekem juhászom van harmincezer otthon!”
(És bölintott a Puszták népe, hogy igazat mondott.)

Én napjaimat könyveim közt töltöm,
Könyvtáram neve: Central Public Library.
Itt farigcsáltam hét nehéz esztendeig
Metternich Bibor századát és Greville Titkos Naplóját.
Itt súgta meg nekem, hogy a Buchkingham palotában
Victoria, a hannoveri szépség,
A daliás férje, Albert, a Szász Coburg és Gotha
Diadal-pezsgőt bontottak a hirre, hogy a cár
Segesváron „leverte lázadásunkat”...

– Hja, Bird of a festher, flock together!
Egytollú bibormadarak összetartanak,
Toronybanülők ma sem szeretik a földrengéseket...

És azt Tőled, a Petőfiből tudtam meg,
Hogy Szkerjatyinnak hívták az orosz generálist,
Akit Bem kicsiny ágyúja a dombtetőről
Nagy látcsövével együtt elsepert. De aztán megindultak
Minden dombról a kozák pikák erdei

Azóta mindig jönnek, jönnek, jönnek
A Szózat gyászos jóslatát követve
És Oswald Spengler „Hanyatló Nyugat”-ját énekelve...
(S ha látnád most a felhőkarcolókat itten
Egymás zsiráfnyakába dőlnek ijedtükben...)

Oskolatársam Kiss professzor írja,
Hogy Petőfit, Te tudtad ezt?
A ’két nagy pennás embernek” hívták honvédei.

Itt vagy a Central Public-on Te is.
Acéldobozok Magastátrái rejtik
Névmutató kártyád Illyria előtt.
Itt van Zsiga is, Morish hegye mellett,
(Amelyen a kegyetlen isten megparancsolá
Ábrahámnak, hogy fiát áldozza fel).
Itt van Áron is, Tamarisk, Talleyrand közelében,
Itt van Németh Laci és itt van Péter
Verescsagin mellett, mindketten csizmásan.
Itt dicséri Goethét most is Szabó Lőrinc
(homlokába hull a ceruzányi hajtincs).
Itt forgatja botját Kodolányi János
S villogtatja Féja fokosát.

Itt alussza Dózsa-álmát Sárközi Gyuri
S az olvasóterem halott csendjében
Csak Kakuk Marci fütyörészget néha...
Itt vagytok Valahányan, mind a Tiborcok
(Ahogy Piroska csúfolt titeket...)

Itt vagytok mind – de az angol nyelvben
A neveteken nincs ékezet.
Én óvatosabb voltam nálatok:
Ékezet nélkül hoztam nevet ide.
Ötvenhat ósze óta mégis úgy megnőttem
(Áltatok és Veletek),
Hogy Miss Tong Lu
Mírólunk írja Columbia dektorátusát
„Magyar írók jelleme” cím alatt,
S engem nyaggat, hogy ki volt Czuczor Gergely
S nekem kell azt is megmagyarázni neki,
Hogy Sztójai, Gerő nevű magyar költő nem volt,

Hogy magyar író még nem vezetett soha
Idegen hadat hazája ellen.
– De mindezért ne nézd le Miss Lu Tongot,
Hiszen Te sem tudhatod, Li Pon Hu ki volt.

Általában világung történelme
Már Toynbee agyába sem férhet bele, –
Maradj meg Te is a Három öregnél,
Amely több, mint a Hárommillió magyar.

Ugy érzem mindig: könyvtáram nem a Fifth Avenuen,
De a Nemzeti Múzeumban áll,
Mert a márványcsarnok lépcsőfordulóján
Milton itt Munkácsy falat borító képén
Diktálja vak bitumen-alkonyatban
Fehérgalléros lányainak (s nekem),
Ahogy naponta felmegyek a lépcsőn
Az Elveszett paradicsomot. –

Neked Ozora ma is megmaradt, –
De nekem Szalonta már régen Salonta-Mare
S mióta sorsom és Sztálin Budán a dombról elvert,
Azóta itt, New-York külvárosában élek,
Ahol a néhány utcát Little-Hungary-nak hívják,
S 16 év alatt már megtanultam,
Hogy tévedtem, mikor azt irtam,
Hogy a lélek kialszik... Él a lélek még itt,
Van itt Magyar Művelődés Köre is,
Elnöke lelkes üzletember s állítólag
30 év előtt még beszélt magyarul. –
Az idő persze eljár: vedlett kabát a nyelv,
Amelynek gombja egyre hull...
De szerencsére 56-ban új gyerekek jöttek,
Kik üde, tiszta magyarsággal írják
Krétával a házfalakra a disznóságokat
És ébredő szerelmük barlangrajzait...
Van itt Magyarság. Van. A Botond-Hallban
Vitéz Endre Lászlónak hős emlékéit
Dicsőíti a nyilas hazafi.

Ahogy az őszi napok rövidülnek,
Ugy rövidül véleménye a világról.
Francois Babeuf mondata hiteles lett: Minden kormány
A Kevesek összeesküvése a Sokak ellen.
Szegény Babeuf! – Irói tiszteletdíja fejében
Fejét vette a Direktoire.

Mi hir van otthon?
Bibó István és akik már nem élnek?
Hallom, Domokos levéltári porszem, –
Emlékszel? – Mikor 43 őszén
Kállay a Várban a fülembé súgta:
„Kossuth filmet irjatok, nagyot! Fizetem.
Mutassuk meg a németeknek,
Ki volt Kossuth...”
Hazarohantam és még aznap délután
Ingújjra dobtuk magunkat mind a hárman,
Kosáry Domi, Te meg én. S röpült, röpült a munka, –
De már a Stúdióba nem juthattunk,
Mert 44 fekete tavaszán
Utunkat állta a két Adolf: Eichmann és a Führer
S ők másféle filmet irtak...

Minapában kezembe kerültek
A nagy Kossuth-film csorba tervei,
Ahogy Kossuth amerikai útja után (már 50 éves)
Londoni házak nyikorgó lépcsőit mászva „vigéckedik”...
(De ezt a Wlassich-ok Iskolái szegyellték tanítani)
Becsületének ezt a legszebbik csillagát,
Mert dolgozott, hogy családját eltarthassa,
Tűz ellen tisztogatott Ő, a legnagyobb Gyűjtogató...

Politikáról én itt semmit sem tudok –
Legfeljebb annyit, amit minden újság harsog,
Hogy a Fehér Házban éles a fordulat,
Mert a szép Jackeline fátyolos kalapját
Palakék Dior Bonnet-ra cserélte át. –
Mindebből nagyon biztatónak látom
Vietnam, Berlin, Kuba helyzetét.
S örülök annak is, hogy Khr... Hrcs...
Segitsetek az Istenért!
A Kennedy-nevet még csak le tudom írni valahogy...
De vannak nevek, amikbe minden tollam beletört. –

Félek, sokat fecsegetem önmagamról,
Amikor Téged kéne ünnepelni:
De úgy érzem, hogy életem fonákja
Sorsodnak színét jobban megmutatja:
Ha most én lennék királyod, elnököd,
Vagy ahogy otthon mondják: a Csúcsszemély,
Nagy rangot adnák születésnapodra
S imígyen szólna leiratom Hozzád:

Illyés Gyulának, a nagypennás Embernek
Persze ékezettel, –
S ékezetnek a Nobel-díj is kevés lenne,
Mert Te a nép vagy egykötésben a Puszták Népe,
De annyian idekint csak oldott kéve...
Jó volt Gyulám, hogy voltál és vagy,
Hogy voltatok és vagytok
Valahányan otthon, Ti pennás emberek
Euripidestől, Montesquieu-től kezdve valahányan
Ti Dickensek, Sinclairek, Jevtusenkók,
Ti még tudtok javítani, menteni is otthon.
Valamiért és valahogyan kiállni,
Embert, hazát, világot patikálni,
Kiáltani törvényhozónak ódát, vagy átkot,
De a száműzetés se Ovidnek, se Turgenyevnek
Se Thomas Mann-nak, Zweignek nem tett sok jót...
Száműzött írók mindig elpusztultak
Nyeglén titkolt honvágy-rákjaikban.

Hát Ég Veled! – Csak annyit még:
Itt erre azt tartja a mondás,
Hogy búcsúzás nélkül távozik az angol,
De a magyar távozás nélkül búcsúzik.
(Történetében és költészetében is).
De most már mégis veszem kalapom,
És mondom, mint Arany a fényképiró úrnak:
Hogy melyik képet válassza: „A botost, kalapost!
Ez menni készül: én vagyok.”
Fogadd már Mrs Zii nevében is
(Könnyebb kiejtés csinált Zii-t a Zi-le-háj-ból)
Fogadd mindkettőnk jókivánságait.
Öleljük Flórát, mindnyájatokat.
(Közel-enyéink sorsával most nem zavarlak).

Add át üdvözetünket a rigóknak a fán:
Emelj kalapot helyettem is az öreg Gülbabának,
Ha sirjából kilép s a Rózsadombra sétál. –
És tolmácsoljad hódolatom, kérlek,
Az egyetlen nagy Csúcsszemélynek,
Ki túllát otthon a romokon:
A Jánoshegyi-kilátótorony
Öméltóságának.
S a csikorgó fogaskereküknek
Az új nevével ékeskedő
Szabadsághegynek,
Amelynek neve
Áldott legyen.

1969. február

DR. KULIN SÁNDOR JEGYZETE

A Zilahy-vers fellelésének a története a következő: Édesapánk íróasztala 45 évvel ezelőtti halála után a lakásban legtovább maradt Gábor testvérünkhöz került, aki azt nem nagyon háborgatta. A múltkor átmentem, s megnéztem, van-e benne olyasmi, ami érdekelne. Volt.

Sok régi irat, levél, családot érintő feljegyzés mellett ez a vers, amiről eddig nem tudtam. Eddigi tájékozódásom szerint nyomtatásban nálunk ez nem jelent meg, de ez ellenőrzésre vár. Egy Google-n szerzett információ szerint egy gépelt példányt árverésre kínáltak (valamikor), amiből Pécsi Sándor olvasta fel a verset. A vers címzettje, Gyula, akinek a lányával beszélünk: ő annyit mondott, hogy tudomása szerint az amerikai Népszavában jelent meg egyszer. Hogyan kerülhetett apánkhoz, nem tudom. Azt viszont igen, hogy mint nagyszalontaiak, jó barátságban voltak, s nekünk gyermekkorunkban gyakran olvasott fel a verseiből. Zilahy Lajos 1947-ben ment ki az USA-ba. Elutazása előtt összehívta a Pesten élő Kulin-fiúkat: apánkat, Gyurkát és Pistát, s régi emlékeket idéztek fel. Akkor írta regény trilógiáját, s ehhez tájnyelvi kifejezéseket keresett, amiket már nem tudott felidézni az emlékezetéből pontosan. Egyik ilyen volt, amit apánk többször elmesélt később társaságban, hogy hogyan is mondtuk azt fiúk, amikor szaladtunk a szekér után és a hátra kinyúló rúdjára felcsimpaszkodtunk? Egyikük tudta: ez volt a „kinkíngózás”. Nagyon örült, s azonnal fel is jegyezte.

